

MANİSA ULU CAMİ'NİN ÖRTÜ VE DUVAR SİSTEMİNDE ORTAYA ÇIKARILAN TESTİLER

THE JUGS UNCOVERED IN THE COVERING AND WALL SYSTEM OF THE ULU MOSQUE OF MANİSA

Sevinç GÖK*

ÖZ

2019 yılında restorasyon çalışmalarının başladığı Manisa Ulu Cami Külliyesi'nde bir çok yenilikle karşılaşmıştır. Özellikle yapının mimari yapısında kullanılan testiler; gerek kullanıldıkları alan açısından, gerekse nitelikleri yönünden önemli veriler sunmaktadırlar. Caminin örtü sisteminde ve harim kuzey duvarında bulunan testiler, yapı elemanı olarak kullanılmalarının yanı sıra form ve süsleme özellikleriyle dikkat çeker. Caminin avlu revaklarından kuzey doğudakilerin örtü sistemi, problemler nedeniyle açılmış ve buradaki tonozların arasında yan yana sıralanmış testiler olduğu tespit edilmiştir. Erken dönemlerden itibaren örneklerini görmeye başladığımız örtü sisteminde testi/künk/amfora kullanımının amacı, yapıların üzerindeki ağırlığı hafifletmektir. Caminin harim kuzey duvarında da testiler bulunmaktadır. Bütün duvar yüzeyine, düzensiz bir şekilde yerleştirilen testilerin, kemer alınlıklarında yoğunlaştığı ve sıralı olarak düzenlendiği görülmektedir. Yerleştiriliş şekli ve düzeni bu testilerin akustik/rezonans amaçlı kullanılmadığını, üst örtüde olduğu gibi duvarın yükünü hafifletmek için uygulandığını göstermektedir. Yapının örtü sisteminde kullanılan testilerin tamamı kırmızı renkli bünyeli ve sırsızdır. Genel olarak yumurta biçimli gövdeli, tek, çift kulplu ve kulpsuz formlara sahip olan örneklerin bir kısmı süzgeçlidir. Günlük hayatta kullanılmak için üretilmiş mutfak kaplarından oluşan testilerin tamamı defoludur. Ulu Cami, kitabesine göre Saruhan Beylerinden İshak Çelebi tarafından 1366-67 tarihinde yaptırılmıştır. Mimarın ise Emet bin Osman olduğu kabul edilir. Yaklaşık aynı yıllarda inşa edilen Manisa Gülgün Hatun Hamamı'nda da Ulu Cami'de olduğu gibi örtü sisteminde testi kullanılmıştır. Özellikle üst örtü çözümlenmeleri, örtü sistemindeki ağırlığı hafifletmek için testi kullanması, tercih edilen testilerin defolu örnekler olması, bu yapıların aynı mimar tarafından inşa edildiğini düşündürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sırsız testi, hafifletme, defolu seramik, akustik, Beylikler Dönemi mimarisi

* Doç. Dr. Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, İzmir.

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6002-0861> ♦ E-mail: sevinç.gok@ege.edu.tr

ABSTRACT

The restoration works in the Ulu (Grand) Mosque Complex (Kulliye) of Manisa that commenced in 2019, yielded a number of novelties. The jugs that were used in the architectural structure of the building in particular, provide significant data regarding the properties of the jugs as well as the area they were used.

The jugs located in the covering system and the northern wall of the prayer hall (harim) are remarkable not only for being used as construction elements but also for their shapes and decorative features. The coverings of the northeastern courtyard arcades of the Mosque were removed due to problems, revealing jugs among the vaults. From top to bottom, the original covering of the mosque was made up of a layer of firm soil, mortared foundation, and jugs arranged side by side and upright, with their mouths facing downward. Jugs/pipes/amphorae were used in the covering systems, as testified by examples since early times, especially for reducing the pressure applied on the buildings. The jugs used in the covering system of the Ulu Mosque serve the same purpose.

Jugs were also discovered in the northern wall of the Mosque's prayer hall. These are disorderly arranged on the entire wall surface, with a concentration on the pediments of the arches, where they are orderly arranged. Generally, the jugs are arranged with their bottoms facing the interior of the prayer hall, and almost all have broken bottoms. The order and arrangement of these jugs suggest that they were used for reducing the load of the wall, as is the case of the covering, rather than for acoustic or resonance purposes.

All of the jugs used in the covering system have red fabrics and are unglazed. They are mainly ovoid-shaped, with single, double or no handles, and some are equipped with strainers. All specimens have similar body shapes but differ in the applications on the neck. A decoration of thin grooves is applied on the body and neck of the entire examples. Gilding is also applied. All of the jugs, produced as common ware, are flawed.

According to its inscription, the Ulu Mosque was commissioned by İshak Çelebi of the Sarukhanids in 1366 and was built by the architect *Emet bin Osman*. The employment of earthenware materials such as jugs/amphorae by the architect who followed a long-known method for reducing the load indicates that he was experienced in such resolutions. Analogous applications are observed in the Gülgün Hatun Baths in Manisa, built around the same time. The covering resolutions, the use of jugs for reducing the load of the covering system and the preference for flawed material suggest that both constructions were built by the same architect. It is very likely that Emet bin Osman who apparently worked at the service of this dynasty also constructed the Gülgün Hatun Baths.

Keywords: *Unglazed jugs, reducing the pressure, flawed ceramics, acoustic, Architecture of Principalities Era*

Giriş

Manisa Ulu Cami; türbe, medrese ve çeşmeleriyle birleşik halde inşa edilmiş, ayrıca hamam ve Mevlevihane'si bulunan bir külliyeinin parçasıdır. Saruhanoğlu İshak Çelebi tarafından 1366-67 tarihinde yaptırılan caminin medresesi ve türbesi 1378 tarihinde bitirilmiştir¹. Çeşitli dönemlerde onarımlar geçiren bu yapılar grubu, son olarak 2019 yılındaki restorasyon çalışmalarıyla gündeme gelmiştir. Tonozlarla örtülü enine dikdörtgen planlı harimde, mihrap öntü mekânı kubbeli olan Ulu Cami'nin revaklarla çevrili bir avlusu bulunmaktadır.

2019 yılında başlayan Ulu Cami, türbe ve medrese restorasyon çalışmalarında; mimari, devşirme taş malzeme ve yapı bünyesinde kullanılan testiler açısından oldukça yeni buluntular ortaya çıkarılmıştır². Çalışmamızda, yapının mimari kuruluşuna dahil edilen pişmiş toprak testiler incelenmiştir³ (Fot. 1).

Ulu Cami'nin iki farklı alanında seramik malzeme tespit edilmiştir. İlk grup testiler, caminin örtü sisteminde, mimari bir eleman niteliğinde kullanılmıştır. Restorasyon esnasında çok küçük bir grup testi çıkarılsa da, bulunan örnekler örtü sistemi ve testilerin kullanım amacını öğrenmemizi sağlamaktadır. Testilerin görüldüğü ikinci alan ise harimin kuzey duvarıdır. Bu alanda da testiler yapı elamanı işlevinde kullanılmıştır.

Fot. 1:
Manisa Ulu Cami'de gerçekleştirilen restorasyon çalışmaları (Fotoğraf: S. Gök).

- 1 Uzunçarşılı, 1929, 74-76; Uluçay ve Gökçen, 1939, 89-91; Acun, 1999, 33, 310.
- 2 Yapının restorasyonu sonucunda elde edilen mimari yenilikler Doç. Dr. Şakir Çakmak ve Dr. Öğr. Üyesi Cengiz Gürbıyık, Bizans Dönemi devşirme taş eserler ise Doç. Dr. Emine Tok tarafından değerlendirilmektedir.
- 3 Manisa Ulu Camisi'nin restorasyon çalışmalarında ortaya çıkarılan seramikleri inceleme fırsatı sağlayan sevgili dostlarım Doç. Dr. Şakir Çakmak, Dr. Öğr. Üyesi Cengiz Gürbıyık ve İzmir Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nde Sanat Tarihi Uzmanı Aslı Korur'a çok teşekkür ederim. Ayrıca, çalışmalar esnasında yardımcı olan Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı Yüksek Lisans öğrencilerimiz Nurdan Eskemen ve Lemye Gündüz'e de çok teşekkür ederim.

1. Caminin Örtü Sisteminde, Mimari Eleman Olarak Kullanılan Testiler

1.1. Testilerin örtü sisteminde kullanım amacı:

Ulu Cami'nin örtü sistemi ile ilgili yapılan restorasyon çalışmalarında; 1970'li yıllarda yapının üstüne beton plakalar yerleştirildiği, bu beton plakaların altında, moloz dolgu ile yapının orijinal üst örtüsü olduğu anlaşılan, sırasıyla gri renkli bir toprak tabakası, harç tabakası ve pişmiş toprak testiler tespit edilmiştir⁴. Harç tabakasının altında, tonoz ve kubbelerin arasındaki boşluklara yerleştirilmiş olarak bulunan testiler, ağız kısımları aşağı gelecek şekilde yan yana dizilmiştir (Fot. 2-7). Benzer bir uygulama, Manisa Gülgün Hatun Hamamı'nın örtü sisteminde de görülür⁵. İki yapıda da harç tabakası ve toprak kullanılmış, kubbe ve tonoz aralarına günlük kullanım seramikleri yerleştirilmiştir. Özellikle yapıların kubbelerinde ve tonozlarında, dolgu ağırlığını hafifletmek amacıyla uygulanan bu yöntemin, Bizans Dönemi uygulamaları da ortaya çıkarılmıştır. Bugün mescit olarak kullanılan ve orijinalinde; kütüphane, mezar yapısı, ayazma ya da vaftizhane gibi bir işlevinin olduğu düşünülen İstanbul Şeyh Süleyman Mescidi'nin restorasyon çalışmaları esnasında, kubbe eteği hizasındaki boşluklara yerleştirilmiş küp/amforalar tespit edilmiş (13. yüzyıl onarımlarına ait?), üstü toprak ile kaplanmıştır⁶. Roma ya da Bizans dönemi olduğu düşünülen yapıda amforalar, yatay bir şekilde yan yana sıralanmıştır⁷. Aysin Özügül, kubbe ve tonoz aralarında, hafifletme amacıyla amfora kullanımının; Khora Manastırı'nın Kilisesi (İstanbul Kariye Cami), Lips Manastırı Kilisesi (İstanbul Fenari İsa Cami), Pantokrator Manastırı Kilisesi (İstanbul Zeyrek Cami) ve Pammakaristos Manastırı Kilisesi'nde (İstanbul Fethiye Cami) tekrarlandığını belirtir⁸. Kayseri Honat (Mahperi/Huand) Hatun Medresesi'nin (1237/38) tonoz arası boşluklarına, yükü hafifletme amacıyla baş aşağı yerleştirilmiş testi veya küpler, 1973 yılında gerçekleştirilen restorasyon esnasında Aysıl Tükel Yavuz tarafından görülmüştür⁹. Tükel Yavuz ayrıca, Kayseri Hacı Kılıç Camisi (1249/50) ile Konya Sahip Ata Medresesi'nde de (1268) benzer şekilde küp/testilerin olduğunu ve restorasyon esnasında bunların yerlerinden çıkarılarak müzeye taşındığını belirtir¹⁰. Diyarbakır Hasan Paşa Hanı (16. yüzyılı ikinci yarısı) ve Amasya Şirvanlı Camisi'nin (1886) son cemaat yeri kubbesi ise tamamen künklerle örülmüştür¹¹. İstanbul Küçük Mecidiye Camisi'nin (1848) kubbesinde pişmiş toprak künkler kullanılmış; tuğla ile örülmüş kubbe, yan yana

4 Çakmak ve Gürbıyık, 2020, 5

5 Gök Gürhan 2011, 19-23.

6 İlhan ve Sefer, 2017, 51, 53, 54; Sav, 2017, 64; Sav ve Yalçın 2017, 139-140 Fig. 2.

7 İlhan ve Sefer, 2017, 55.

8 Özügül, 2004, 141. Lips Manastırı Kilisesi'nde kullanılan amforalar için bk. Ousterhout, 2016, 244/Res.194, 245/Res. 195. Kiliseler için bk. Müller-Winner, 2001, 126-127, 132-135, 159-163, 209-215.

9 Tükel Yavuz, 2002, 280, 289/not: 21.

10 Tükel Yavuz, 2002, 289/not: 21.

11 Yücel ve Ekşi Bekiroğlu ve Özel ve Boran, 2014, 11; Zobi ve Sağıroğlu, 2016, 604.

sıralanan künklerle yükseltilmiş, böylece ağırlık hafifletilmiştir¹². Kubbe geçiş unsurları ile kemerlerdeki künk ve testilerin kullanımına örnek olarak ise Peçin II No'lu Türbe¹³ (14. yüzyıl), Edirne 2. Beyazıt Camii (1484-1488) ile İstanbul Mahmut Paşa Camisi'nin (1473-74) son cemaat yerindeki uygulamalar verilebilir¹⁴. Bu örneklerin dışında izolasyon, hafifletme veya akustik amaçlı olarak testi/künklerin kullanıldığı düşünülen yapılara Hasankeyf Koç Camisi (12. yy) ve Hasankeyf Süleyman Camisi (1342-1366) örnek verilebilir¹⁵.

Restorasyon çalışmalarında, Manisa Ulu Camisi'nin örtü sisteminin tamamı kaldırılmamıştır. Avlunun kuzey doğu kesimiyle sınırlı kalan çalışmalar nedeniyle ortaya çıkarılan seramik malzeme yoğun değildir. Muhtemelen seramikler, yapının bütün örtü sisteminde dolgu malzemesi olarak kullanılmıştır. Benzer durum, Manisa Gülgün Hatun Hamamı'nda da gerçekleşmiştir. Hamamın yalnızca sıcaklık mekânındaki kubbe ve tonozu restore edilmiş, diğer birimlerin üzerindeki dolgu hiç açılmamıştır¹⁶. Müdahale edilmeyen alanlarda da çeşitli formlara sahip sırlı/sırsız seramik malzemenin varlığı şüphesizdir.

Fot. 2: Manisa Ulu Cami avlusunun kuzeydoğu revakının örtü sisteminde kullanılan testiler (Fotoğraf: C. Gürbıyık).

12 Yücel ve Ekşi Bekiroğlu ve Özel ve Boran, 2014, 11; Zobi ve Sağıroğlu, 2016, 602-603.

13 Ünal ve Demir, 2004, 132.

14 Zobi ve Sağıroğlu, 2016, 605-606.

15 Arık 2003, 160, 178; Gök Gürhan, 2011, 22.

16 Gök Gürhan 2011, 23.

Fot. 3:
Manisa Ulu
Cami avlusunun
kuzeydoğu
revakının örtü
sisteminde
kullanılan testiler
(Fotoğraf: S. Gök).

Fot. 4, 5: Manisa Ulu Cami avlusunun kuzeydoğu revakının örtü sisteminde kullanılan testiler
(Fotoğraf: C. Gürbıyık).

Fot. 6, 7: Manisa Ulu Cami avlusunun kuzeydoğu revakının örtü sisteminde kullanılan testiler
(Fotoğraf: C. Gürbıyık).

1.2. Örtü sisteminde bulunan testilerin değerlendirilmesi:

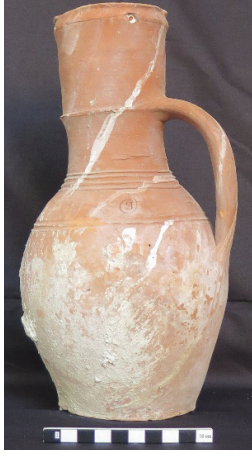
Cami avlusunun kuzeydoğusunda yer alan revak tonozlarından zarar gören bölümlerin temizlenmesi sırasında ortaya çıkarılan testilerin tamamı sırsızdır. Tek, çift ve kulpsuz testilerin yer aldığı örnekler içerisinde süzgeçli olanlar ile bir adet emzikli testi de bulunmaktadır (Fot. 8).

Fot. 8: Manisa Ulu Cami'nin örtü sistemi içerisinde çıkarılan testiler (Fotoğraf: S. Gök).

Testiler kırmızı hamurlu, sıkı dokulu ve mika katkılıdır. Munsell renk kataloğuna göre açık kırmızı, kırmızimsı kahverengi ve kırmızimsı sarı bünyelere sahiptirler (bk. Katalog). Testilerin defolu olduğu tespit edilmiştir. Biçimsel bozulmaların yanı sıra, gövdeler üzerinde alçı patlakları da bulunmaktadır (Fot. 9).

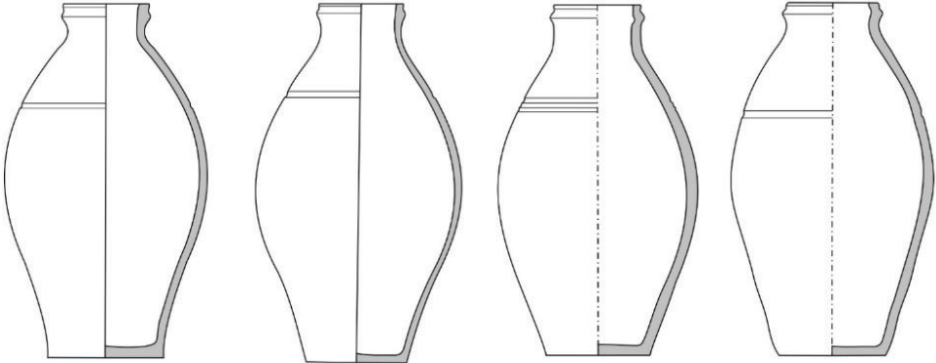
1.2.a- Yumurta Biçimli Gövdeli Kulpsuz Testiler: Örtü sistemi içerisinde ele geçen ve incelediğimiz kulpsuz testiler dört adettir. Düz dipli testilerin yükseklikleri 33cm ile 37.5cm; ağız çapları 7.8cm ile 9cm, dip çapları ise 10.4cm ile 11cm arasında değişmektedir. Örneklerin boyunları kısa ve silindriktir. İç bükey kavisli boyun, keskin ve yuvarlak kenarlara sahip iç bükey profille ağız kenarına bağlanır. Testiler çarkta çekilirken gövdenin üst kısmına ince, birbirine paralel yivler açılarak süsleme yapılmıştır. Bu yivler çok düzenli değildir. Bazı örnekler üç yiv ile başlayıp iki yivle sonlandırılmıştır. (Tablo 1).

Fot. 9:

Alçı patlaklarına sahip
defolu örnek (Kat. No: 23)

(Fotoğraf: N. Eskemen).

Kat. No: 1

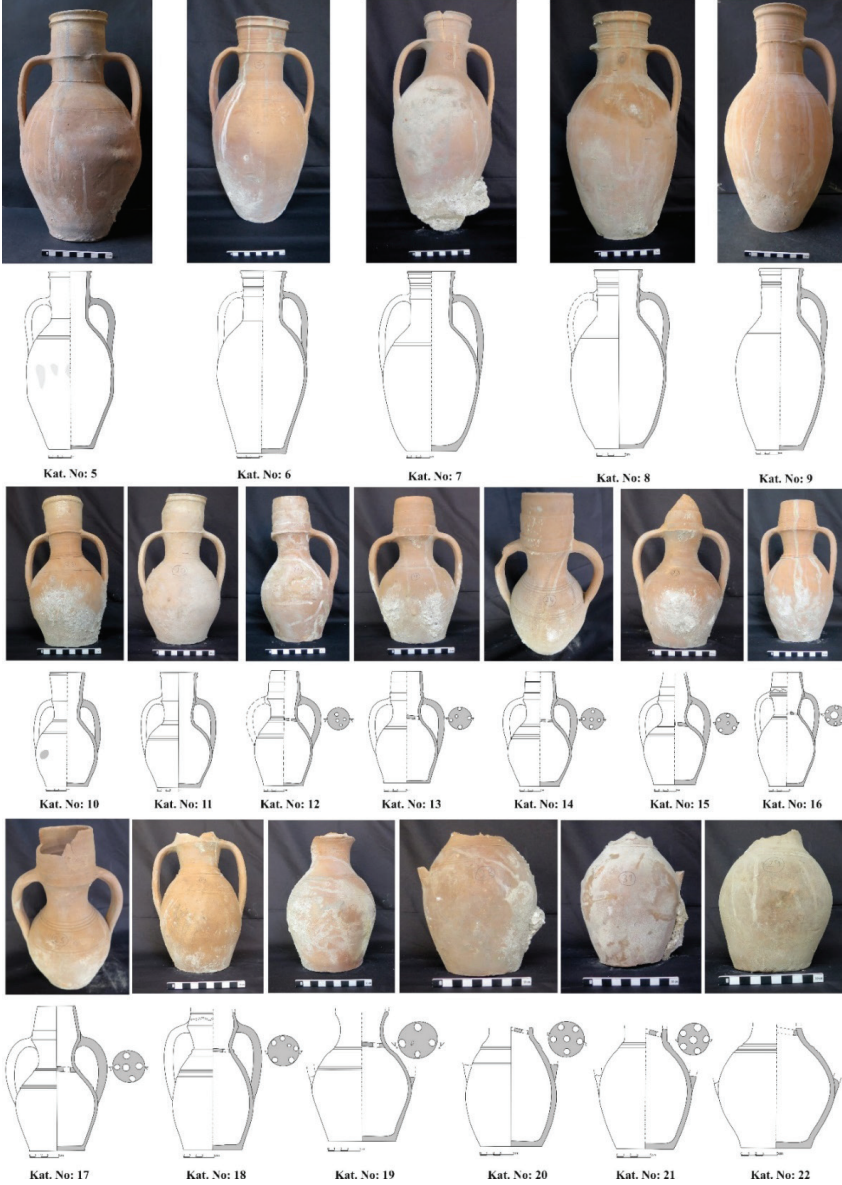
Kat. No: 2

Kat. No: 3

Kat. No: 4

Tablo 1: Yumurta Biçimli Gövdeli Kulpsuz Testiler (Fotoğraflar: N. Eskemen, Çizim: S. Gök).

1.2.b- Yumurta Biçimli Gövdeli, Çift Kulplu Testiler: En yoğun grubu oluştururlar. Bu örnekler içerisinde süzgeçli örnekler de bulunur (Tablo 2). Çift kulplu testilerden dördü büyük boyutludur (Tablo 2/Kat. No: 5-8).

Tablo 2: Yumurta biçimli gövdeli, çift ve tek kulplu, süzgeçli ve süzgeçsiz testiler (Fotoğraflar: N. Eskemen; Çizim: S. Gök, N. Eskemen, L. Gündüz).

Yumurta biçimli gövdeli, çift kulplu sırsız testiler düz diplidir. Büyük boyutlu testilerin yükseklikleri 36cm ila 40.5cm; ağız çapları 9.5cm ila 10.3cm, dip çapları ise 9.7cm ila 10.8cm arasında değişmektedir (Tablo 2/Kat. No: 5-9). Gövde boyun kısmına ince bir bilezik ile bağlanır. Düz ve silindirik biçimli boyun, keskin ve yuvarlak kenarlara sahip iç bükey profille ağız kenarıyla birleşir. Kulplar boynun ortasından başlayarak, gövdenin üst bölümüne bağlanır. Kulpların boyuna bağlandığı alanda, dış bükey profilli ince bir bilezik bulunur. Bu keskin profilli bilezik, bütün kulplu örneklerde görülür. Boyuna bağlanan kulbun, bağlantı yerindeki etkisini gizlemek için yapılmış olmalıdır. Aynı uygulama, gövde ile boynun birleştiği alanda da vardır. Sonradan eklenen boynun gövde ile birleşmesi yumuşatılmıştır. Gövde ve boyun üzerinde, testi çarkta şekillendirilirken meydana getirilen ince yivli süslemeler de dikkati çeker. Ayrıca, boyun üzerinde kalın bilezikler halinde ya da gövdede zor seçilebilen yaldızlı (toprak boya) boyamalar görülmektedir. Boyun üzerindeki boyamalar fırça ile meydana getirilirken, gövde üzerindeki parmak darbeleri ile gövde üzerine uygulandığı anlaşılmaktadır (Tablo 2/Kat. No: 5). Örnekler harç tabakası içerisinde uzun yıllar kaldığı için yüzeylerinde harç izleri ile iri harç tabakaları bulunmaktadır (Tablo 2/Kat No: 7). Bu gruba ait örneklerin, gerek boyut, gerekse form açısından çok yakın benzerleri Manisa Gülgün Hatun Hamamı örnekleri içerisinde yer alır¹⁷.

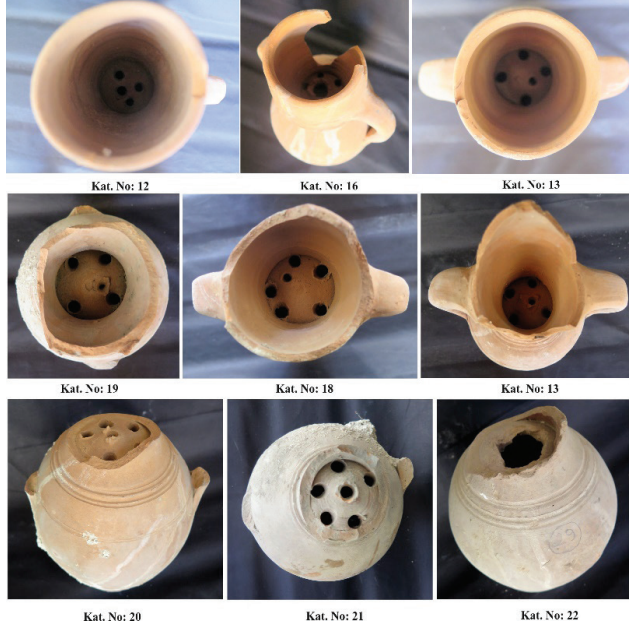
Çift kulplu testilerden boyutları açısından farklılık gösteren daha küçük boyutlu çift kulplu testiler ise 13 adettir (Tablo 2/Kat. No: 10-22). Bu testilerin yükseklikleri 26cm ila 28.5cm; ağız çapları 6.6cm ila 7cm, dip çapları ise 8,4cm ila 10.4cm arasında değişmektedir (Tablo 2/Kat. No: 10-17). Bu gruptaki testilerin boyun formlarında farklılıklar dikkati çeker. İki kademeli olarak verilen boyun bölümlerinin alt bölümü, bütün örneklerde silindirik ve iç bükey kavislidir. Kulpların birleşme noktasının üstünde yer alan bölümler ise farklılık göstermektedir. Kat. No: 10 ve 11 no'lu örneklerde boyun; keskin ve yuvarlak kenarlara sahip iç bükey profille ağız kenarına bağlanır. Kat. No: 12-15'te; boynun ağıza doğru daralarak devam eden üç kademeli olduğu dikkati çekerken, Kat. No: 16-17 no'lu testilerde ise ağza doğru daralarak yükselen, konik formu bir boyun görülmektedir.

Bu gruptaki örneklerin 11 adedi *süzgeçli* 'dir (Tablo 2/Kat. No: 12-22). Testilerden altı adedi tam ve tama yakındır. Diğer örneklerin boyun kısımları ya da kulpları kırılmıştır. Testilerin silindirik ve iç bükey kavisli alt bölümünün içine süzgeç yerleştirilmiştir (Tablo 3). Çarkta çekilen testi gövdesine boyun bölümü eklenmeden süzgecin yapıldığı anlaşılmaktadır. Dışa doğru bombeli tarzda düzenlenmiş olan süzgeçlerin delikleri, boyuna yerleştirildikten sonra açılmış, yuvarlak formu bir alet ile meydana getirilen deliklere çok özenilmemiştir. Bazı delikler açılırken, deri sertliğindeki bünye dışa doğru atıklar bırakmıştır. Beş ya da altı delikli süzgeçlerin delikleri çoğunlukla asimetrik ve boyut farklılıkları vardır. Genel olarak ortada küçük bir delik ile bunu çevreleyen delik düzeni uygulanmışken, sayılarda ve boyutlarda farklılıklar gözlenir. Ayrıca delikler yerleştirilirken de çok özenilmediği dikkati çekmektedir. Bir örnekte, süzgecin ortasındaki delik geniş tutulmuş, etrafına daha küçük delikler serpiştirilmiştir (Tablo 2/Kat. No: 16).

¹⁷ Benzer örnekler için bk. Gök Gürhan, 2011, 75, 85/Tablo 17/Kat. No: 131-134.

Tablo 3:

Süzgeçli örnekler
(Fotoğraflar: N.
Eskemen).

Süzgeçli testiler özellikle, Beylikler Döneminde yaygın olarak görülür¹⁸. Genellikle gövdenin boyun ile birleştiği dar bölüme yerleştirilen süzgeçlerin, ağız kenarına yakın konumlandırıldığı örnekler de bulunmaktadır¹⁹. Süzgeçler, su ya da farklı bir sıvının konulduğu testilere, böcek, akrep, çöp/bitki tarzı hayvan ve yabancı maddelerin girişini engellemek için eklenir. Süzgeçlerin, dışarıdan böcek ya da çöpün girmesini engellemenin yanı sıra testilerden sıvı akışını kontrol etmek için de yapıldığı, ayrıca süzgeç bölümlerinin kokulu bitkilerle farklı aromalar elde etmek için de kullanılabileceği bilinmektedir²⁰. Süzgeçli örnekler gerek mutfak ve sofralarda kullanılmak üzere, gerekse açık alanda, tarlalarda çalışan kişilerin tercih edeceği bir testi türüdür.

Testilerin süsleme düzeni, süzgeçsiz örneklerle benzerdir. Gövde ve boyun üzerinde, testiler çarkta çekilirken oluşturulmuş bir birine paralel ince yivler vardır. Genişlikleri farklılık gösteren yivlerin, sayıları da her örnekte değişmektedir. İki örnekte, paralel yivlerin arasına dalgalı yivlerle süsleme de yapılmıştır (Tablo 2/Kat. No: 16-17). Bu gru-

18 Balat İlyas Bey Külliyesi örnekleri 14. yüzyıla (Gök Gürhan, 2010, 294-295, 301/Tablo 7); Manisa Gülgün Hatun Hamamı'nda bulunan örnekler 14. yüzyıl ortalarına (Gök Gürhan, 2011, 43, 52-55); Hasankeyf Kazısı örnekleri 13.-14. Yüzyıla (Özkul Fındık, 2013, 216); Ayasuluk Tepesi kazılarında bulunan örnekler 14. yüzyıla (Yılmaz, 2018, 211-217); Tire Kutu Han örnekleri 14. yüzyıl-15. yüzyıl ilk çeyreğine (Uçar-Uçar, 2018, 21, 23), İznik Çini Fırınları kazılarında bulunan örnekler 15. yüzyıl sonlarına tarihlendirilir (Demirsar Arlı ve Kaya ve Şimşek Franci, 2020, 4-6, 17).

19 Hasankeyf örnekleri için bk. Özkul Fındık, 2013, 209-223.

20 Özkul Fındık, 2013, 209-223; Uçar ve Uçar, 2018, 16-17.

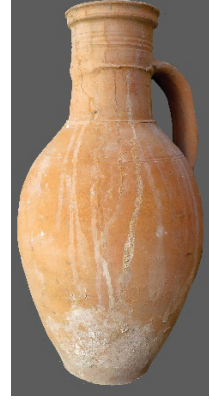
ba dahil en yakın örnekleri, Manisa Gülgün Hatun Hamamı'nın örtü sistemi içerisinde çıkarılan testilerde bulabiliyoruz. Boyutları, formları, yaldızlı ve yivli süslemeleriyle bu örnekler tamamen benzerdir²¹.

1.2.c- Yumurta Biçimli Gövdeli, Tek Kulplu Testiler: Bu grupta yer alan testilerin özellikleri, çift kulplu testilerle tamamen benzerdir. Yumurta biçimli gövdeli, tek kulplu sırsız testiler düz diplidir. İki testinin tam ölçüleri vardır (Tablo 4/Kat. No: 23-24). Bu iki testinin yükseklikleri, 27.1cm ila 28cm; ağız çapları 7.6cm ila 8.1cm, dip çapları ise 8.5cm ila 9.4cm arasında değişmektedir. Gövde boyun kısmına ince bir bilezik ile bağlanır. Boyun ve kulplu özellikleri ile süsleme özellikleri, çift kulplu örneklerle benzerdir. Bu gruptaki testilerle ortak özelliklere sahip onlarca örnek, Manisa Gülgün Hatun Hamamı'nda bulunmuştur²². Bir diğer örnek ise Denizli Beycesultan Höyüğü'nün Beylikler tabakası içerisinde tespit edilmiştir²³.

Bu gruptaki testilerden biri, ilginç bir özelliğe sahiptir. Form, boyut ve tarz bakımından tamamen büyük boyutlu ve çift kulplu testilerle benzer olan bu örnek tek kulpludur. Ancak, eseri incelediğimizde, orijinalde çift kulplu olarak tasarlandığını, bilmediğimiz bir nedenden dolayı, fırınlama öncesi bir kulbunun iptal edildiği, kulbun bulunduğu alanın kabaca sıvanarak fırınladığı anlaşılmaktadır (Fot. 10). Özellikleri ve boyutları açısından çift kulplu örneklerle tamamen aynı olan bu testi, çift kulplu testilerin yer aldığı tabloda vermeyi uygun bulduk (bk. Tablo 2/Kat. No: 9).

1.2.d- Küresel Gövdeli, Tek Kulplu Testiler: Bu gruba ait yalnızca bir örnek bulunmaktadır (Tablo 4/Kat. No: 30). Küresel gövdeli, tek kulplu ve düz diplidir. Kulbu ve boyun kısmı kırıktır. Gövde üzerinde astar boyama ile meydana getirilen, dikey hatların aralarında yaldızlı bezemeler dikkati çeker. Gövde ile boyun arasında ince bir bilezik bulunur. Bu testi örneğinin gövde formu ile astar ve yaldız bezeme açısından benzeri, Manisa Gülgün Hatun Hamamı'nda bulunan seramikler içerisinde yer alır²⁴. Ancak, bu örnekler kaide formları açısından farklılık gösterir. Ulu Cami'de bulunan örneklerin tamamı düz dipli iken, Manisa Gülgün Hatun Hamamı örnekleri pedastal düz diplidir.

1.2.e- Yumurta Biçimli Gövdeli, Tek Kulplu, Emzikli Testiler: Bu grupta da bir örnek vardır (Tablo 4/Kat. No: 31). Yumurta biçimli gövdeli, tek kulplu, emzikli ve düz diplidir. Boyun kısmının formu belli değildir ve bezemesizdir. Her dönemde sıklıkla tercih edilen formlardan biri olan emzikli testinin boyun formu belli olmadığı için tipolojisi belirgin değildir. Ancak, gövde formu açısından yine Manisa Gülgün Hatun Hamamı'nda da benzer örneklerini görmek mümkündür²⁵.

Fot. 10: Çift kulpludan tek kulplu testiye çevrilen örnek (Kat. No: 9) (Fot.: N. Eskemen)

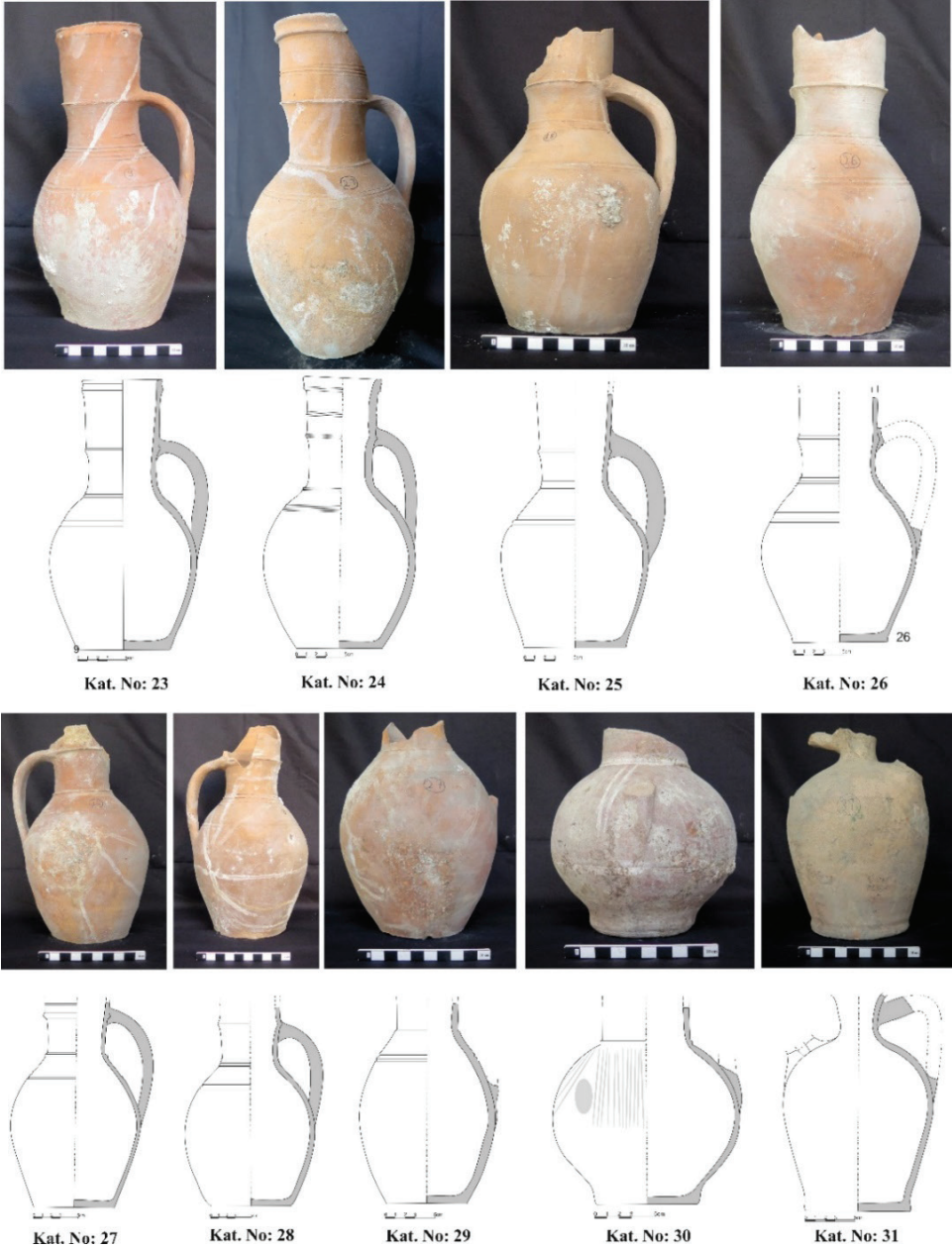
21 Bk. Gök Gürhan, 2011, 75, 85 Tablo 17/Kat. No: 136-138.

22 Örnekler için bk. Gök Gürhan, 2011, 67-71, 80-82/Tablo 12-15.

23 Abay ve Dedeoğlu, 2009, 56, 57, 61, 70 Fig. 12/15.

24 Gök Gürhan, 2011, 43, 47/Tablo, 5.

25 Gök Gürhan, 2011, 74.

Tablo 4: Yumurta biçimli gövdeli ve küresel gövdeli, tek kulplu testiler (Fotoğraflar: N. Eskemen, Çizim: S. Gök, N. Eskemen, L. Gündüz).

2. Harim Kuzey Duvarında Kullanılan Testiler

Ulu Cami’de, testilerin yapı elemanı olarak kullanıldığı ikinci alan harimin kuzey duvarıdır. Duvarın özellikle kemer içlerinde, çoğunluğu sırsız olan testiler kullanılmıştır. Bütün duvar yüzeyine gelişigüzel yerleştirilmiş olan testilerin genellikle dip kısımları, dış tarafa gelecek şekilde düzenlenmiş ve hepsinin dipleri kırılmıştır (Fot. 11-14). Tespit edebildiğimiz bazı örneklerin ise geniş ağız kısımları, duvar yüzeyine doğru yerleştirilmiştir (Fot 15-16). Kemer alınlıklarındaki testilerin, duvar yüzeyine kıyasla duvara daha düzenli ve yoğun bir şekilde sıralandığı görülür (bk. Fot. 12-14).

Fot. 11-12: Harimin kuzey duvarında yer alan testiler (Fotoğraf: S. Gök).

Fot. 13-14: Harim kuzey duvarındaki kemer alınlıklarında yer alan testiler (Fotoğraf: S. Gök).

Fot. 15-16: Harimin kuzey duvarı üzerinde yer alan ve ağız kısmı dışa bakan testiler (Fotoğraf: C.Gürbıyık).

Caminin kuzey duvarında yer alan testilerin, çeşitli formlarda olduğu, sırsız örneklerin yanı sıra sırlı örneklerin de kullanıldığı dikkati çeker (bk. Fot. 15). Ancak, duvar içindeki testileri inceleme imkânımız olmadığı için bunların çeşitleri, boyutları ya da formları hakkında kesin bir yorum yapmak mümkün değildir. Bununla birlikte örneklerin çoğunluğunun sırsız olduğu ve örtü sisteminde yer alan ve inceleyebildiğimiz örneklerle benzer oldukları anlaşılmaktadır (Fot. 17). Geniş ağızlı ve sırlı testilerle birlikte emzikli testilerin de bulunduğu tespit edilebilmiştir (Fot. 18-19).

Fot. 17: Harimin kuzey duvarı üzerinde yer alan testiler (Fotoğraf: C. Gürbıyık).

Testilerin duvar yüzeyinde “hafifletme” için mi? yoksa “akustik/ses yutucu/rezonatör” işlevi görmesi için mi? kullanıldığı sorusunun cevaplanması gereklidir. Yapının kuzey duvarının, yapının inşasından çok kısa bir süre sonra yapıldığı tespit edilmiştir²⁶. Sütun ve kemerler üzerine oturan kuzey cephenin sonradan eklenen duvarına yerleştirilen, özellikle kemer alınlıklarında yoğunlaşan testilerin, ilk akla gelen nedeni duvar yükünü hafifletmek için kullanılmış olmasıdır²⁷. Bu doğru bir yaklaşımdır. Nitekim, her ne kadar düzensiz bir şekilde duvar yüzeyine serpiştirilmiş olsa da özellikle kemer alınlıklarında dikkati çeken düzenli ve yoğun kullanım testilerin hafifletme amacına hizmet ettiğini göstermektedir. İkinci görüş, akustik özelliği taşıyıp taşımadığı yönündedir. Yapılarda akustığı sağlamak için kullanılan testilerin belli bir düzen içerisinde ve ağızları iç mekâna bakacak şekilde genellikle sıvasız olarak kullanıldığı bilinmektedir²⁸. Araştırmalar ve

26 Acun, 1999, 38-39; bilgi için Şakir Çakmak ve Cengiz Gürbıyık'a teşekkür ederim..

27 Bu konuda görüşlerini bizimle paylaşan Prof. Dr. Selçuk Mülâyim'e çok teşekkür ederim.

28 Yaman ve Sağıroğlu, 2020, 44; Zobi ve Sağıroğlu, 2016, 606. Akustik konusunda görüşlerini bizimle paylaşan Doç. Dr. Özgül Yılmaz Karaman'a çok teşekkür ederim.

Fot. 18-19: Harimin kuzey duvarı üzerinde yer alan emzikli testiler (Fotoğraf: S. Gök).

örnekler, rezonatör yani ses yutucu olarak kullanılan testilerin ağız kısımlarının içe bakacak şekilde düzenli olarak yerleştirildiği, ya sıvanmadığı ya da çok ince bir sıva ile kapatıldığı yönündedir²⁹. Ulu Cami'nin kuzey duvarı, moloz taş ve tuğla örgüye sahiptir. Düzensiz örgü sistemi içerisine yerleştirilmiş testilerin neredeyse tamamının ağız kısmı duvarın içine doğrudur ve dip kısımları da kırıktır. Oldukça düzensiz bir görüntü sunan duvarın sıvanmamış olması mümkün değildir. Kaldı ki çeşitli izlerden duvarın sıvandığı da tespit edilmiştir³⁰. Bu haliyle testilerin, rezonatör görevinde kullanılmaları mümkün görünmemektedir.

Sonuç

Ulu Cami, kitabesine göre Saruhan Bey'in torunu, İlyas Bey'in oğlu İshak Çelebi tarafından 1366-67 tarihinde yaptırılmıştır³¹. Yapı, inşa edildikten üç yıl sonra deprem nedeniyle zarar görmüş ve onarılmıştır³². 20. yüzyılın ortalarında da kapsamlı onarımlar geçirdiği bilinmektedir. Ancak, özellikle 1950'lerde gerçekleştirilen restorasyonlarda yapının ana örtüsüne pek dokunulmadığı, yapı üzerindeki harç ve sıkılaştırılmış toprak tabakasının üzerine, moloz ve kırık tuğladan oluşan kalın bir toprak tabakasının serildiği anlaşılmaktadır. 2019 yılında gerçekleştirilen restorasyonlarda, bu kalın toprak tabakası kaldırılmış ve bu tabakanın altındaki orijinal örtü sistemine ulaşılmıştır³³. Orijinal örtü sistemi de sırasıyla; sıkılaştırılmış toprak tabakası, harçlı bölüm ve bunların altındaki testilerden oluşmaktadır (bk. Fot. 6-7). Örtü sistemindeki bu uygulamanın tamamen benzeri, yine Manisa'da Gülgün Hatun Hamamı'nda da tespit edilmiştir³⁴. Yaklaşık aynı yıllarda inşa edildiği anlaşılan bu iki yapıda, üst örtü sisteminin mimari problemleri

29 Zobi ve Sağıroğlu, 2016, 606.

30 Bilgi için Şakir Çakmak ve Cengiz Gürbıyık'a teşekkür ederim.

31 Uzunçarşılı, 1929, 74-76; Uluçay ve Gökçen, 1939, 89-91; Acun, 1999, 33.

32 Acun 1999, 34.

33 Çakmak ve Gürbıyık, 2020, 4.

34 Gök Gürhan, 2011, 19-23.

benzer şekilde çözümlenmiştir. 14. yüzyılın 2. yarısında inşa edilen Manisa Gülgün Hatun Hamamı'nın mimarı bilinmemektedir³⁵. Ancak, Ulu Cami Medresesi'nin ve Mevlevihane'nin mimarı *Emet bin Osman*'dir ve camiyi de onun yaptığı kabul edilir³⁶. Yaklaşık aynı yıllarda inşa edilen bu iki yapıdaki, özellikle üst örtü çözümlenmeleri, örtü sistemindeki ağırlığı hafifletmek için testi kullanması, tercih edilen testilerin defolu örnekler olması, bu yapıların aynı mimar tarafından inşa edildiğini düşündürmektedir. Beyliğin emrinde çalıştığı anlaşılan Emet bin Osman'ın, Gülgün Hatun Hamamı'nı da inşa etmiş olması kuvvetle muhtemel görünmektedir.

Üst örtüde, yükü hafifletmek amacıyla testi/amfora/künk gibi malzemelerin Bizans Döneminden itibaren kullanıldığı, Anadolu Selçuklu ve Beylikler Dönemi yapılarında da benzer uygulamaların tekrarlandığı ve Osmanlı Döneminde de devam ettirildiği anlaşılmaktadır (bk. testilerin üst örtüde kullanım amacı). Yüksek ısıda pişirilen testiler hem sağlamdır hem de içleri boş olduğu için ağırlıkları çok azdır. Ağızları aşağıya gelecek şekilde yerleştirilen testilerin yıllarca hiç zarar görmeden günümüze ulaşması, mimarın malzeme tercihinin ne kadar doğru olduğunu kanıtlamaktadır. Mimarın malzeme seçimi de ilginçtir. Nitekim, örtü sisteminde testi/amfora bulunan yapılar incelendiğinde, kullanılan testilerin genellikle tek tip olduğu anlaşılmaktadır. Manisa Ulu Cami ile Gülgün Hatun Hamamı'ndaki uygulamada ise kullanılan seramiklerin niteliği açısından farklılık gözlenir. Her iki yapıda da halkın gündelik hayat gereksinimleri için, ticari kaygıyla yapılan satışa yönelik seramikler bulunmuştur. Tamamının defolu olduğu görülen örnekler çok çeşitlidir. Gülgün Hatun Hamamı'nda yemek tabaklarından, testilere, sürahilerden küplere kadar onlarca sırlı ve sırsız örnek tespit edilmiştir³⁷. Ulu Cami'de ise çok dar bir alanda örtü tabakası kaldırılmış ve buradan 31 adet testi ortaya çıkarılmıştır. Bu testiler de defoludur ve Manisa Gülgün Hatun Hamamı'nda olduğu gibi günlük kullanıma yönelik üretimlerdir. Örneklerde, özellikle alçı patlakları dikkat çekicidir. Ayrıca, formların bozulduğu hatalı pişirimler de görülür. Atölyelerin elindeki defolu malları satın alan ya da hibe edilmesini sağlayan mimar, sağlam bünyeli seramikleri, örtü sisteminde dolgu malzemesi olarak değerlendirmiştir. İçlerinin toprak ya da suyla dolmasını engellemek için ağızları aşağıya gelecek şekilde yerleştirilmiş olan testilerin -çıkarılırken kırılmadıysa- genel olarak tam ya da tama yakın örneklerden seçildiği de anlaşılmaktadır (bk. Fot. 6, 7).

Testilerin hafifletme amacıyla kubbe, tonoz yüzeylerinde, geçiş unsurlarında ve kemer aralarında kullanıldığı örnekler doğrultusunda bilinmektedir. Ancak caminin harim kuzey duvarında olduğu gibi bir uygulamayla karşılaşmadık. Ulu Cami'yi inşa ettiği kabul edilen Emet bin Osman'ın benzer örtü çözümleri nedeniyle Gülgün Hatun Hamamı'nın da mimarı olabileceğini düşünüyoruz. Daha önce bu tarz uygulamalara aşina olduğu anlaşılan mimar, malzeme bilgisini göstermiştir. İki yapıda da başarıyla

35 Acun, 1999, 499.

36 Acun, 1999, 40, 310.

37 Gök Gürhan 2011.

uygulanan bu yöntemin başka hangi yapılarda karşımıza çıkacağı konusu ise heyecan verici bir sır olarak şimdilik akıllarımızı meşgul edecektir.

Ulu Cami'nin örtü sisteminde kullanılan testilerin bünye yapısı gözlemsel olarak incelendiğinde; Manisa Gülgün Hatun Hamamı'nda bulunan örneklerle benzer bir yapıya sahip oldukları anlaşılmaktadır. Bu da eserlerin aynı atölye ürünü olmasa bile aynı kil yataklarından beslenen ve benzer üslubu uygulayan atölyelerin ürünleri olduklarını düşündürür. İleride gerçekleştirilebilecek bünye analizleriyle daha kesin sonuçlar elde edilebilecektir.

Testilerin boyut, form ve süsleme özellikleri açısından benzerleri Manisa Gülgün Hatun Hamamı seramikleri içerisinde bulunmaktadır³⁸. Özellikle boyun ve ağız formu açısından her iki yapıda kullanılan seramikleri benzerlikleri dikkat çekicidir. Testilerin boyunları genel olarak, keskin ve yuvarlak kenarlara sahip iç bükey profille ağız kenarına bağlanır (Tablo 5/1-5). Ancak benzerlik olsa da aynı ustanın elinden çıkmadığı düşünülen bu örnekler, aynı ekolü devam ettiren farklı ustaların ya da atölyelerin varlığına işaret etmektedir. Nitekim, bugün Karacasu'da faaliyet gösteren atölyelerde, ana form olarak aynı güveç tipi üretilse dahi, yapan ustanın el hünerine göre gövde ve kulp formlarında farklılıklar dikkati çeker. Manisa Gülgün Hatun seramiklerinde görmediğimiz boyun ve ağız formuna sahip örnekler de vardır. Özellikle kulpların bağlandığı bölümden itibaren keskin üç kademe şeklinde daralarak yükselen boyun tipi bizim için yenidir. Tamamı süzgeçli olan bu örneklerin benzerlerini tespit edemedik. Yalnızca, Balat İlyas Bey Külliyesi'nde bulunan ve 14. yüzyıla tarihlenen testinin keskin kademelerle daralan boyun yapısı, benzer olmasa da çağrışım yapmaktadır³⁹ (Tablo 5/6, 7). Ayrıca, ağza doğru daralarak yükselen, konik formlu bir boyun örneklerinde yer alan dalgalı süslemelerin paralelleri yine Manisa Gülgün Hatun Hamamı örneklerinde yakalanabilmektedir (Tablo 5/8, 9). Boynun ağız kenarında iç bükey profil yaparak sonlandığı bir diğer örneğin benzeri de tespit edilememiştir (Tablo 5/10). Yukarıda da değindiğimiz gibi, gerek Ulu Cami'de gerekse Gülgün Hatun Hamamı'nda, örtü sisteminin büyük bir bölümü açılmadığı için kullanılan diğer seramiklerin nasıl formlara sahip olduğu, benzerlikleri, farklılıkları şimdilik bir sır olarak kalacaktır. Mevcut örneklerin bize söylediği ise 14. yüzyılın ortalarına tarihlenen Manisa Gülgün Hatun Hamamı örnekleri ile 1366 tarihinde inşa edilen Ulu Cami'nde kullanılan testilerin aynı gelenek ve tarzda üretim yapan atölyelerin ürünleri olduklarıdır. Testilerde görülen ve çarkta çekilirken ince uçlu bir aletle yapıldığı anlaşılan ince yivlerin neredeyse gövde ve boyunların tamamında tekrarlanması ile yer yer uygulanmış yaldızlı bezeme de bu görüşümüzü destekler niteliktedir.

38 Gök Gürhan 2011, 75, 196-197.

39 Gök Gürhan, 2013, 366, 371/Fot.4.

1- Kat. No: 5

2- Manisa Gülgün Hatun Hamamı örneği
(S. Gök, 2011, 196, Kat. No: 131)

3- Kat. No: 24

4- Manisa Gülgün Hatun Hamamı örneği
(S. Gök, 2011, 169, Kat. No: 176)

5- Kat. No: 1

6- Kat. No: 12

7- Balat İhyas Bey Cami örneği
(S. Gök, 2013, 371, Foto.4)

8- Kat. No: 16

9- Manisa Gülgün Hatun Hamamı örneği
(S. Gök, 2011, 132, Kat. No: 21)

10- Kat. No: 23

Tablo 5: Boyun örnekleri (Fotoğraflar: N. Eskemen, S. Gök).

Katalog

- Kat. No: 1:** Yükseklik: 33 cm., ağız çapı: 7.8 cm., kaide çapı: 10.4 cm. Munsell: 2,5 YR, 6/6 Light Red. Sırsız, yumurta biçimli gövdeli, düz dipli.
- Kat. No: 2:** Yükseklik: 37.5 cm., ağız çapı: 8.7 cm., kaide çapı: 10.5 cm. Munsell: 2,5 YR, 6/6 Light Red. Sırsız, yumurta biçimli gövdeli, düz dipli.
- Kat. No: 3:** Yükseklik: 34 cm., ağız çapı: 8.8 cm., kaide çapı: 10.4 cm. Munsell: 2,5 YR, 7/6 Light Red. Sırsız, yumurta biçimli gövdeli, düz dipli.
- Kat. No: 4:** Yükseklik: 34.5 cm., ağız çapı: 9 cm., kaide çapı: 11 cm. Munsell: 2,5 YR, 6/6 Light Red. Sırsız, yumurta biçimli gövdeli, düz dipli.
- Kat. No: 5:** Yükseklik: 36 cm., ağız çapı: 9.5 cm., kaide çapı: 9.7 cm. Munsell: 5 YR, 6/6 Reddish Yellow. Sırsız, yumurta biçimli gövdeli, çift kulplu, düz dipli.
- Kat. No: 6:** Yükseklik: 40.5 cm., ağız çapı: 10.1 cm., kaide çapı: 10.8 cm. Munsell: 2,5 YR, 6/6 Light Red. Sırsız, yumurta biçimli gövdeli, çift kulplu, düz dipli.
- Kat. No: 7:** Yükseklik: 39 cm., ağız çapı: 10.3 cm., kaide çapı: 10.8 cm. Munsell: 2,5 YR, 7/6 Light Red. Sırsız, yumurta biçimli gövdeli, çift kulplu, düz dipli.
- Kat. No: 8:** Yükseklik: 38.4 cm., ağız çapı: 10.3 cm., kaide çapı: 10.4 cm. Munsell: 2,5 YR, 7/8 Light Red. Sırsız, yumurta biçimli gövdeli, çift kulplu, düz dipli.
- Kat. No: 9:** Yükseklik: 40.5 cm., ağız çapı: 10 cm., kaide çapı: 10.5 cm. Sırsız, yumurta biçimli gövdeli, tek kulplu, düz dipli.
- Kat. No: 10:** Yükseklik: 28.3 cm., ağız çapı: 8.4., kaide çapı: 10.4 cm. Munsell: 2,5 YR, 6/6 Light Red. Sırsız, yumurta biçimli gövdeli, çift kulplu, düz dipli.
- Kat. No: 11:** Yükseklik: 27 cm., ağız çapı: 8.8., kaide çapı: 10 cm. Munsell: 5 YR, 7/6 Reddish Yellow. Sırsız, yumurta biçimli gövdeli, çift kulplu, düz dipli.
- Kat. No: 12:** Yükseklik: 28.5 cm., ağız çapı: 6.6 cm., kaide çapı: 9.7 cm. Munsell: 2,5 YR, 7/6 Light Red. Sırsız, yumurta biçimli gövdeli, çift kulplu, süzgeçli, düz dipli.
- Kat. No: 13:** Yükseklik: 26.2 cm., ağız çapı: 6.6 cm., kaide çapı: 10.4 cm. Sırsız, yumurta biçimli gövdeli, çift kulplu, süzgeçli, düz dipli.
- Kat. No: 14:** Yükseklik: 27.5 cm., ağız çapı: 6.7., kaide çapı: 9.5 cm. Munsell: 2,5 YR, 5/4 Reddish Brown. Sırsız, yumurta biçimli gövdeli, çift kulplu, süzgeçli, düz dipli.
- Kat. No: 15:** Mevcut yükseklik: 25 cm., kaide çapı: 9.6 cm. Munsell: 5 YR, 6/6 Reddish Yellow. Sırsız, yumurta biçimli gövdeli, çift kulplu, süzgeçli, düz dipli.

- Kat. No. 16:** Yükseklik: 27.8 cm., ağız çapı: 7 cm., kaide çapı: 8.4 cm. Munsell: 2,5 YR, 7/8 Light Red. Sırsız, yumurta biçimli gövdeli, çift kulplu, süzgeçli, düz dipli.
- Kat. No. 17:** Yükseklik: 26 cm., ağız çapı: 6.8., kaide çapı: 9.5 cm. Munsell: 5 YR, 6/6 Reddish Yellow. Sırsız, yumurta biçimli gövdeli, çift kulplu, süzgeçli, düz dipli.
- Kat. No. 18:** Mevcut yükseklik: 21 cm., kaide çapı: 9.4 cm. Munsell: 2,5 YR, 6/6 Light Red. Sırsız, yumurta biçimli gövdeli, çift kulplu, süzgeçli, düz dipli.
- Kat. No. 19:** Mevcut yükseklik: 20 cm., kaide çapı: 10.4 cm. Munsell: 2,5 YR, 6/6 Light Red. Sırsız, yumurta biçimli gövdeli, çift kulplu, süzgeçli, düz dipli.
- Kat. No. 20:** Mevcut yükseklik: 18 cm., kaide çapı: 9.2 cm. Munsell: 5 YR, 6/6 Reddish Yellow. Sırsız, yumurta biçimli gövdeli, çift kulplu, süzgeçli, düz dipli.
- Kat. No. 21:** Mevcut yükseklik: 17.3 cm., kaide çapı: 8.5 cm. Munsell: 5 YR, 7/6 Reddish Yellow. Sırsız, yumurta biçimli gövdeli, çift kulplu, süzgeçli, düz dipli.
- Kat. No. 22:** Mevcut yükseklik: 16.5 cm., kaide çapı: 9.6 cm. Munsell: 7,5 YR, 6/4 Light Brown. Sırsız, yumurta biçimli gövdeli, çift kulplu, süzgeçli, düz dipli.
- Kat. No. 23:** Yükseklik: 28 cm., ağız çapı: 8.1 cm., kaide çapı: 9.4 cm. Sırsız, yumurta biçimli gövdeli, tek kulplu, düz dipli.
- Kat. No. 24:** Yükseklik: 27.1cm., ağız çapı: 7.6 cm., kaide çapı: 8.5 cm. Munsell: 2,5 YR, 5/6 Light Red. Sırsız, yumurta biçimli gövdeli, tek kulplu, düz dipli.
- Kat. No. 25:** Mevcut yükseklik: 25 cm., kaide çapı: 10.2 cm. Munsell: 5 YR, 6/7 Reddish Yellow. Sırsız, yumurta biçimli gövdeli, tek kulplu, düz dipli.
- Kat. No. 26:** Mevcut yükseklik: 26 cm., kaide çapı: 9.7 cm. Munsell: 5 YR, 6/6 Reddish Yellow. Sırsız, yumurta biçimli gövdeli, tek kulplu, düz dipli.
- Kat. No. 27:** Mevcut yükseklik: 23 cm., kaide çapı: 9.2 cm. Munsell: 5 YR, 6/4 Light Reddish Brown. Sırsız, yumurta biçimli gövdeli, tek kulplu, düz dipli.
- Kat. No. 28:** Mevcut yükseklik: 27 cm., kaide çapı: 9.5 cm. Sırsız, yumurta biçimli gövdeli, tek kulplu, düz dipli.
- Kat. No. 29:** Mevcut yükseklik: 21.7 cm., kaide çapı: 8.2 cm. Munsell: 2,5 YR, 6/8 Light Red. Sırsız, yumurta biçimli gövdeli, tek kulplu, düz dipli.
- Kat. No. 30:** Mevcut yükseklik: 16.5 cm., kaide çapı: 8.5 cm. Munsell: 2,5 YR, 6/8 Light Red. Sırsız, küresel gövdeli, tek kulplu, düz dipli.
- Kat. No. 31:** Mevcut yükseklik: 21.7 cm., kaide çapı: 10.6 cm. Munsell: 2,5 YR, 6/6 Light Red. Sırsız, yumurta biçimli gövdeli, tek kulplu, emzikli, düz dipli.

KAYNAKÇA

- Abay, E. ve Dedeoğlu, F. (2009). Beycesultan 2007-2008 Yılları Kazı Çalışmaları Ön Rapor. *Arkeoloji Dergisi*, XIII/1, İzmir, 53-79.
- Acun, H. (1999). *Manisa'da Türk Devri Yapıları*. Ankara.
- Arık, M. O. (2003), *Hasankeyf. Üç Dünyanın Buluştuğu Kent*, İstanbul.
- Çakmak, Ş. ve Gürbıyık, C. (2020). Manisa Ulu Cami Yeni Bulgulara İlişkin Sanat Tarihi Raporu. 1-8.
- Demirsar Arlı, V. B. ve Kaya, Ş. ve Şimşek Franci, G. (2020). 2018-2019 Kazı Sezonlarında İznik Çini Fırınları Kazısı'nda Ele Geçen Baskı Dekorlu Seramiklerin ve Seçili Örnekler Üzerinden pXRF Cihazı ile Yapılan Analiz Sonuçlarının Değerlendirilmesi. *Sanat Tarihi Yıllığı*, 29, 1-19.
- Gök Gürhan, S. (2010). Balat İlyas Bey Külliyesi Kazısında Ortaya Çıkarılan Seramiklerin Değerlendirilmesi (2007-2008). *XIII. Ortaçağ ve Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyum Bildirileri. 14-16 Ekim 2009*, Yayına Hazırlayanlar: Kadir Pektaş vd. İstanbul, 291-305.
- Gök Gürhan, S. (2011). *Bir Seramik Definesinin Öyküsü. Saruhaoğulları Beyliği'nin Mirası Manisa Gülgün Hatun Hamamı Seramikleri*, Manisa.
- Gök Gürhan, S. (2013). XIV. Yüzyıl Seramik Sanatında Yeni Formlar Yeni Süslemeler; Manisa Gülgün Hatun Hamamı ve Balat İlyas Bey Külliyesi Kazı Buluntuları. *14th International Congress of Turkish Art. Paris, Collège de France 19-21 September 2011*, Paris, 365-372.
- İlhan, N. ve Sefer, N. (2017). Mimari Çözümleme. *Bir Eğitim ve Restorasyon Öyküsü Şeyh Süleyman Mescidi (Türkiye-İtalya Ortak Restorasyon Yaklaşımı)*, Editörler: Mehmet Kurtoğlu-Murat Sav, 51-59.
- Müller-Winner, W. (2001). İstanbul'un Tarihsel Topografyası, Çevirmen: Ülker Sayın. İstanbul.
- Ousterhout, R. (2016). *Bizans'ın Yapı Ustaları*. Çevirmen: Fügen Yavuz, İstanbul.
- Özkul Fındık, N. (2013). Sırsız Seramiklerden Bir Grup: Süzgeçli Testiler/Süzgeçler. *Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 30, 209-223.
- Özügül, A. (2004). Zeyrek Camii Restorasyon Çalışmaları Sırasında Ortaya Çıkarılan Amforalar. *Sanat Tarihi Defterleri 8. Metin Ahunbay'a Armağan. Bizans Mimarisi Üzerine Yazılar. Özel Sayı*. İstanbul. 137-149.
- Sav, M. (2017). Yapı Üzerindeki Okumalar Işığında: Bizans ve Osmanlı Dönemi Onarımları. *Bir Eğitim ve Restorasyon Öyküsü Şeyh Süleyman Mescidi (Türkiye-İtalya Ortak Restorasyon Yaklaşımı)*, Editörler: Mehmet Kurtoğlu-Murat Sav, 60-69.

- Sav, M. ve Yalçın, M. C. (2017). Arkeolojik Bulgular Işığında Yapının Yeniden Yorumlanması: Çatı ve Bodrum Kattaki Uygulamalar. *Bir Eğitim ve Restorasyon Öyküsü Şeyh Süleyman Mescidi (Türkiye-İtalya Ortak Restorasyon Yaklaşımı)*, Editörler: Mehmet Kurtoğlu-Murat Sav, 138-149.
- Tükel Yavuz, A. (2002), Anadolu Selçuklu Mimarisinin Yapı Özellikleri. *Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı*, Editör: Doğan Kuban, YKY, İstanbul, 271-289.
- Uçar, H. ve Uçar, A. (2018). Tire Kutu Han Kazısı Beylikler ve Osmanlı Dönemi Seramikleri. *Sanat Tarihi Dergisi*, XXVII/1, Nisan, 1-33.
- Uluçay, Ç. ve Gökçen İ. (1939), *Manisa Tarihine Genel Bir Bakış*, İstanbul: Manisa Halkevi Yayınları 5.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1929), *Kitabeler II*, İstanbul: İstanbul Devlet Matbaası.
- Ünal, R. H. ve Demir, A. (2004). Beçin 2000 Kazısı. *Sanat Tarihi Dergisi*, Sayı: XIII/1. İzmir. 129-167.
- Yaman, M. ve Sağıroğlu, Ö. (2020). Osmanlı Dini Mimarisinde Akustik Performansın Geleneksel Yapım Teknikleri Çerçevesinde İncelenmesi. *Türk Bilim Araştırmaları Vakfı*. Cilt 13, Sayı: 1, 38-49.
- Yılmaz, G. (2018). Ayasuluk Tepesi Kazılarında Bulunan Kazıma ve Baskı Dekorlu Sırsız Seramikler. *XI. AIECM3 Uluslararası Orta Çağ ve Modern Akdeniz Dünyası Seramik Kongresi Bildirileri, 19-24 Ekim 2015, Antalya*, Cilt 2, Ankara, Theme 6, 211-217.
- Yücel, U. ve Ekşi Bekiroğlu, H. ve Özel, O ve Boran, A. T. (2014), Küçük Mecidiye Camii Kubbe Künk Sistemi ve Uygulama Süreci. *Vakıf Restorasyon Yılı, Restorasyon, Konservasyon, Arkeoloji, Sanat Tarihi*, Yıl: 2014, Sayı: 8, 6-14.
- Zobi, B. ve Sağıroğlu, Ö. (2016). Künk ve Küplerin Anıtsal Mimaride Üst Örtüde Kullanımı. *10. Uluslararası Eskişehir Pişmiş Toprak Sempozyumu. 17 Eylül-2 Ekim 2016. Eskişehir*. 601-608.

Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi

Sanat Tarihi Dergisi

ISSN 1300-5707

Cilt: 30, Sayı: 1 Nisan 2021

Ege University, Faculty of Letters

Journal of Art History

e-ISSN 2636-8064

Volume: 30, Issue: 1 April 2021

İnternet Sayfası (Acık Erisim)

Internet Page (Open Access)

DergiPark
AKADEMİK

<https://dergipark.org.tr/std>

Sanat Tarihi Dergisi hakemli, bilimsel bir dergidir; Nisan ve Ekim aylarında olmak üzere yılda iki kez yayınlanır.

Journal of Art History is a peer-reviewed, scholarly, periodical journal published biannually, in April and October.

Clarivate
Analytics

ESCI
Emerging Sources Citation Index

ULAKBİM
TR DİZİN

DOAJ

Crossref

EBSCO

ERIH PLUS
EUROPEAN REFERENCE INDEX FOR THE
HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Academic
Resource
Index
ResearchBID

SÖBIAD